

האיחוד בהידוד

המאחד בקרבו חיידים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"ר שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (וידל) עפשטיין זצוקלה"ה

חולד מודע 'סלו', 'מז'ק, 'סלטה 4:49.15

נפלאות מתורתך

"לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב". בראשית כ"ז ט.

שינוי בניז"כ א': 'האשה שנדרה בניזר והפרישה את בהמתה, ואחר כך היפר לה בעלה. אם שלו היתה הבהמה, תצא ותרעה בעדר. ואם שלה היתה הבהמה, החטאת תמות, ועולה תקרב עולה, שלמים תקרב שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם'. והקשו בגמרא שם ב': 'אם שלה היתה בהמתה... היא מנא לה (הא בהמה - רש"י), האמרת מה שקנתה אשה קנה בעלה'. ותוצו, ולרב פפא 'שקמצתה מעיסתה', ולאביעית אימא, שהקנה לה על ידי אחר ואמרו לה על מנת שאין לבעלה רשות בהן.

והנה כשלומודים את דברי רשקה הללו ליעקב שיקח לה שני גדיי עזים טובים, אשר ברור כי נאמרו שלא לדעת יצחק בעלה, מתקשים בקושיית הגמ': 'היא מנא לה, האמרת מה שקנתה אשה קנה בעלה'. מנין היה לרבקה שני גדיי עזים טובים, שיוכל יעקב לקחתם למטרה החשובה שעמדה בפניו. דלא מצאנו שיצחק פרנס את רבקה על ידי שלישי באופן שתוכל לקמץ עבור זאת מעיסתה, וגם לא נודע כי היה לה עזים על מנת שאין לבעלה רשות בהם.

ובאמת שכבר הקשה רש"י, כן, שפירש: 'וקח לי משל חם ואינם גול, שכך כתב לה יצחק בכתובתה לטול שני גדיי עזים בכל יום'. ומסתבר כי יסד דבריו על המדרש בב"ס ס"ה י"ד: 'וקח לי משם שני גדיי עזים טבים. א"ר לוי, אם מצאת הרי מוטב, ואם לאו הבא לי מפרפורנין שלי (מנכסי מילוג - ע"פ הרמב"ן והרשב"א גיטין מ"ב ב'), שכך כתב לה, שהוא מעלה לה שני גדיים בכל יום'. וכתביה זו היא בכתובתה, כדאיתא במדרש אגדה שם: 'משלי, שהיה לה בכתובתה'. ובשכל טוב שם הובא שם בעל מימרא אחר: 'א"ר חלבו, שכך כתב לה יצחק בכתובתה שתהא מעלה לה שני גדיים בכל יום'.

ועדיין צריך ביאור, מה טעם כתב יצחק לרבקה בכתובתה שתי גדיי עזים לכל יום, הרי מדובר בכמות עומה של בשר למאכל עבור אדם אחד, שכן בשר מגדי אחד קוים מספיק לעשרים איש ויותר, וכדאיתא דברי רש"י 'הם התמה מדוע הכינה רבקה עבור יצחק מן כה רב כשעודתה: 'וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק' וועל כן ביאר רש"י על פי הפרד"א (ל"ב), דהיה זה אחד לפסחו ואחד למטעמים.

כאשר אליעזר הביא את רבקה ליצחק נאמר (בראשית כ"ד ס"ז): 'ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אתרי אמו'. ודרשו בב"ר ס"ו ט': 'כל ימים שירתה שרה קיימת, היא ענן קשור על פתח אהלה, כיון שמתה פסק אותו ענן, וכיון שבאת רבקה חזרה אותו ענן. כל ימים שהיתה שרה קיימת, היו דלתות פתוחות לרוחה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרוחה, וכיון שבאת רבקה חזרה אותה הרוחה. וכל ימים שהיתה שרה קיימת, היה ברכה משולחת בעיסה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הברכה, כיון שבאת רבקה חזרה. כל ימים שהיתה שרה קיימת, היה נר דולק מלילי שבת ועד לילי שבת, וכיון שמתה פסק אותו נהר, וכיון שבאת רבקה חזרה. וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו, קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה, מיד, ויבאה יצחק האהלה'.

ומבואר כי יצחק חיפש אחר אשה שתמשיך את מעשי החדס הגדולים של שרה אמו, ואכן הנהגת רבקה היה בדומה להנהגת שרה, ונכלל בה גם מה שהכניסה אורחים רבים בשיעור 'שהיו דלתות פתוחות לרוחה', ועבור הנהגות אלו, הגם שהיה לה ברכה משולחת בעיסתה, הוצרכה רבקה למזון רב, לכן כאשר לקחה יצחק לאשה, הקדים לכתוב לה בכתובתה שתוכל לקחת בכל יום שני גדיי עזים להאכיל בהם את האורחים.

ואמנם, מבאר רבי יוסף גרינוואלד זצ"ל (אב"ד פאפא, בחיבורו 'יחיי יוסף' על התורה, עמ' קפ"ג), וכע"ז ביאר רבי זלמן זאקס זצ"ל (בחיבורו 'בד טוב' על התורה, עמ' לאו קנ"ח), היות שיצחק יצא לרבקה ארבעה חסדים וכפי שבהנהגת עים אליעזר, ונפשה כנספת ומשוקקת כי גם אחרי יניואיה תהיה לה זכות עצמית במצוה הנועלה של הכנסת אורחים, ומה גם שיש חשש כי ימנע מרבקה לארח אורחים רבים מהטעם שאסור לאשה ליתן מתנה גדולה אלא רק ברושות בעלה, ואף יהיו אורחים שימנעו מלהתארח אצלם מחשש זה שרביבו עצום של אורחים היא בוודאי מתנה מרובה אשר אסור לקבלו מאשה (ב"ק ק"ט א'), לכן הקנה לה בכתובתה במנתה יומית גמורה שני גדיי עזים, כדי שתוכל להתחיל בכל יום את מעשי החדס והכנסת האורחים בשחיטת גדיי עזים אלו, אשר גם יהיו בשיעור מספק לאורחים רבים, ואף מצוה זו תהיה קרואת על שמה, שתהווה עבורה חסד בממונה וחסד בגופה, שזוהי דרגה גבוהה ונעלה, ואילו בשאר מה שתביא לאורחים שהיה בהמן בעלה, יהיה וכותה בעצם המעשה, בחסד שבגופה.

אכן עדיין צריך ביאור בעיקר הדבר כיצד הגיע יצחק בדוקא לחשבון זה של 'שני גדיי עזים' בכל יום, לכתובו בכתובת רבקה, ומדוע לו כתב גדי אחד או שלשה גדיים.

ומצאנו בזה מהלך גאוני ומבריק, כפי שכתב רבי מאיר יחיאל הלוי האלטסטוק זצ"ל (הרבי מאוסטראוואג, בחיבורו 'אורי תורה' בפרשתנו, עמ' ק"ט, אות כ"ט), וכללה לן:

הנה כאשר יצחק לקח את רבקה לאשה, לא מצאנו בפסוקים שאמה ואחיה נתנו לה נדוניה, אלא רק שלחנה עמהם, ולכשן הפסוק (בראשית כ"ד נ"א): 'הנה רבקה לפניך קח ונלך...'. ומסתבר שבהליכתה זו לקחה עמה את המתנות שקיבלה מאליעזר, כדכתיב (שם כ"ב): '...ויקח האיש עמו עמה את רבקה ואת כל אשר היה עמה ואת כל אשר היה עמה ואת כל אשר היה עמה ואת כל אשר היה עמה...'. וכן נהגו והצמידים הללו היו שלה, שקיבלה אותם מתנה גמורה, ועמהם באה ליצחק והכניסה אותם כנדוניה.

וחשבון ערך המתנות הללו הוא, הצמידים שמשקלם היה עשרה זקב, מסתבר דהיה גופם זהב בדומה לזה שהיה מזהב, וכל דינר זהב הוא עשרים וארבעה דינרי כסף (ירושלמי קידושין פ"א ה"א, וראה גם בתוס' לרמב"ם נ"א ק"ה דמזבגא, וכל מה שאמרו דינר זהב הוא עשרים וחמשה דינרי כסף, היינו במטבע ובשביל הכרע, אבל בצמידים שאינן מטבע, הוא עשרים וארבעה דינרי כסף), נמצא דהצמידים אשר היו עשרה זהב, שוים הוא מאתיים וארבעים דינרי כסף. ומשקל הנזם אשר היה 'בקע' אינו אלא חצי שקל, מלשון בקיעת מטבע השקל, וכדכתיב (שמות ל"ח כ"י): 'בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש...'. ואם דינר זהב הוא עשרים וארבעה דינרי כסף וכדלעיל, הרי שחצי דינר זהב הוא שנים עשר דינרי כסף, והיותו ומדובר בשקל הקודש' שהוא 'שקל דאורייתא', איתא בבכורות שם דהוא שלשה דינרים ושלישי, הרי שיש להכפיל את שנים עשר הדינרים שבמחצית השקל לשלשה ושלישי, העולים יחד לארבעים דינרים [ואמנם יש לעיין מדוע את הבקע החשיב בשקל דאורייתא' ואילו את הצמידים בשקל סתם, וצ"ע]. נמצא כי כל התכשיטין גם יחד שווים הוא מאתיים ושמונים דינרי כסף, וזהו הסכום אותו הכניסה רבקה ליצחק בנדוניתה.

לעילוי נשמת

אימי מורתי הרבנית דבורה ע"ה ב"ר יעקב ז"ל
אשת חבר להגאון רבי רפאל אביגדור יחזקאל ברטלר זצ"ל
נלב"ע י"ב מרחשון תשפ"ה, תנצב"ה
הונצח ע"י בנה הרב אי"ש שליט"א

פרשת תולדת תשפ"ה גליון תשכ"ו שנה ל"ט

כתב חידה

בשלושה הטיית נקראתי,
והיורש השלישי נעשיתי.

מהאשה השלישית של אבי נולדתי,
ובשרותי אף שלש שנים לא עמדתי.

קרוב לפי שלוש מנשותי ילדי שהעמדתי,
ושלשה חכמים נחלקו בסיבת מה שניגפתי.

מ י א נ י ?

רמז: דמות מבין המלכים או הנביאים!

חילוקא דרבנן

כתיב (בראשית כ"ז ט"ו): 'ועבדוך עמי וישתחוו לך לאמנים הנה גביר לאחייך וישתחוו לך בני אמה ארריך ארור ומברךך ברוך'. ופירש"י: 'ארריך ארור ומברךך ברוך. ובבלעם הוא אומר (במדבר כ"ד ט), מברךך ברוך וארריך ארור. הצדיקים, תחילתם יסורים וסופן שלום, ואוריהם ומצערותם קודמים למברכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוריים לברכת מברכים. והרשעים, תחילתן שלום וסופן יסורים, לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה. ומבואר, דרק בלעם הקדים ברכה לקללה, משום דתחילתן של הרשעים שלום וסופן יסורים.

ע"י פסוק (בראשית י"ב ג): 'ווארבה מברךך ומקללך אאר ונברךך בה כל משפחת הארצה'. ומבואר, דגם לגבי אברהם אבינו, הקדים הקב"ה עצמו ברכה לקללה, ואף שהצדיקים תחילתן יסורים וסופן שלום.

וצריך ביאור!!!

מדור זה נתרם לע"נ איסר יעקב בן מנחם מנדל וחנה בנה בת שמאי ז"ל

מענינא דסדרא

"זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ' ח').

היכן בפרשתינו, מצינו מעשה או הנהגה בענין שבת, או שניתן ללמוד על דבר מענייני השבת וכוחה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל הכנתה?

מדור זה נתרם לזכות חיה בת חיה שרה

המשך: ושנינו בכתובות ס"ו ב': 'החתן מקבל עליו עשרה דינרים לקופה לכל מנה ומנה'. ופרש"י שם: 'בגמרא מפרש שיתן לה עשרה זוז לכל מנה ומנה שהיא מביאה לו... ולא פירשו במשנה אם לכל יום, אם לכל שבת, אם לכל חודש, אם לכל שנה'. ובגמ' שם: 'בעי רבי אשי, במנה הנישוא או במנה המתקבל. את"ל מנה המתקבל, לום ראשון או כל יום ויום. את"ל כל יום ויום, שבת ראשונה או כל שבת ושבת. את"ל כל שבת ושבת, חודש ראשון או כל חודש וחודש. שנה ראשונה או כל שנה ושנה. תיקו'. והתוס' שם הקשו: 'דאם יתן לה לעולם כדמסיק לכל שנה ושנה עשר דינר לכל מנה ומנה ליום, כמה במהרה יכלה אותו הממונ'. ובתוס' ר"ד שם גרסו בעיית רב אשי, רק על כל שבוע ושבוע ואילך, אך בכל יום פשיטא ליה דאינו נותן, ובפשוטו כטעם שכתבו התוס'.

וכאשר נחשב שיעור 'עשרה דינרים לכל מנה' הממעות שהכניסה רבקה ליצחק בנדוניהא שכאמור יהיו בשיעור מאתיים ושמונים דינרים יעלה מניינים לעשרים ושמונה דינרים, שעליהם הסתפק רב אשי אם המה לכל שבוע או לכל חודש, לשנה הראשונה או לכל שנה ושנה.

ומעתה כאשר יצחק בא לתת לרבקה אשתו את צרכיה לפי מעות נדונייתה, אילו רבקה היתה תובעת זאת ממנו, הלכה פסוקה היא שהמוציא מחיבורו עליו הראיה, וכיון דהוא בעיא דלא איפשטיה, אזלינן בה לחומרא ואינה יכולה לתבוע אלא את הסכום הנקוב בכל חודש ורק בשנה הראשונה, אך כאשר יצחק בא מיומנתו לכתוב לה יום ראשון או כל יום ויום, אול לחומרא לשיטה המחמירה ביותר כגירסת התוס' ר"ד דהוא הסכום הנקוב בכל שבוע ושבוע, דכאמור עולה לעשרים ושמונה דינרים, ובחלוקה לשבעת ימי השבוע, הוא ארבעה דינרים ליום.

וכיון שיצחק הסיק להכיר את רבקה אשתו ששתמש לקבל את חלקה הלזו, אך תחת בשמים ותכשיטי נשים כדרך הנשים וכאמור בגמ', כפי שנתבאר שאיפתה ורצונה הטהור היה בעיסוק בגמילות חסדים והכנסת אורחים, לכן העמיד יצחק לרבקה בכתובתה את הסכום המדובר של ארבעה דינרים ליום, לכל אחד מימי השבוע, שבמעות אלו תוכל לעסוק בגמילות חסדים והכנסת אורחים.

ושיעור דמי שה, איתא בבכורות י"א א': 'רבי יהודה נשיאה הוה ליה פטר חמור, שדריה לקמיה דרבי טרפון (שהיה כהן - ר"ל), אמר ליה, כמה בעינא למיתב לכהן. אמר ליה, הרי אמרו עין יפה בסלע, עין רעה בשקל, בינונית בריגא. אמר רבא, הלכתא בריגא, וכמה, תלתא זוזי, רגיל הכא ורגיל הכא (פחות מסלע ויותר משקל - רש"י). ובגמ' שם אמרו עוד: 'וכמה, אמר רב יוסף, אפילו פטרוזא בר דקא', ופרש"י: 'פטרוזא. שם כחוש; בר דקא. קטן שאינו שוה אלא מעה שהוא שתות דינר'. ומבואר כי שה שמן וטוב מחירו הוא כשני זוז, וכעין מה שאומרים בית ישראל בסיום ליל התחדש זה: 'חד גדיא דבין אבא בתרי זוזי', וכפי שכתבו התוס' שם (ד"ה והלכתא), כי שה האמור בפרשה זו הוא ביה שיה וביין שה עזים.

נמצא ודאי שכל ארבעה דינרים שהיה ראוי לרבקה לקבל לכל יום למצוותיה, הוא בדיוק בשווי של שני גדיי עזים טובים, שכל אחד מהן שווה שני דינרים, ושניהם יחד המה ארבעה דינרים, ולכן כתב יצחק לרבקה בכתובתה שתקבל ממנו שני גדיי עזים טובים. ומימם שם אודות חשבון זה: 'זה פלא גדול'.

(בראשית כ"ח ט'): ”וַיִּלְךָ עִשָׂו אֶל יַשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בָּת יַשְׁמָעֵאל בְּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נָבִיִּית עַל נְשָׂיו לוֹ לְאִשָּׁה”.

ומחלת זו שמה נדרש, שהרי במקום אחר נקראה 'בשמת', כדכתיב (שם ל"א): ”וְאֵת בְּשִׁמָּת בַּת יַשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נָבִיִּית”. כדאיאת במדרש שמואל (י"ז א'): ”הכם וחתן ונשיא, הגדולה הוא שמה, והלא בשמת היה שמה, אלא מלמד שמחלה לו על כל עונותיו”. וכפרש"י על הפסוק בשם המדרש הנוכר: ”בְּשִׁמָּת בַּת יַשְׁמָעֵאל”. והלכן[[]?] קורא לא מַחְלַת. מצוינו באדנית מדרש ספר שמואל, שלשה מחולקין להן עונותיהם, וכן שנותנין, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה”.

ראשונה לקחתי את קרובתי הנקראת כמותה – שדומה לנישואי עשו עם בת דודתו שנקראה מחלת, כך גם נהג רחבעם, שלקח לאשתו הראשונה את קרובתו שנקראה אף היא מחלת כמותה.

שרחבעם לקח לאשה את קרובתו ששמה מחלת, שהיתה בת ירימועל[[]?] דודו אחי שלמה אביו, כדכתיב (ה"ב ו'): ”וַיִּקַּח לוֹ רַחְבֵּעַם אִשָּׁה אֶת מַחְלַת [בן] כְּתִיבָה, [קרי':] בַּת יְרִימוֹת בְּן דָּוִד”.

וטעם הדבר שרחבעם לקח את מחלת לאשה, כתב המלבי"ם שם: ”אחרי זה חשב רחבעם מחשבות להשאיר יורש עצר כל יתעורר מלחמה בין בניו על דבר המלוכה, כי (לכך) לקח אשה מזרע דוד כך שהבכור אשר ימלךן יהיה מזרע דוד גם מצד אמו, והיא לא ילדה לו...”.

ומחלת זו היתה אשתו הראשונה של רחבעם, שאחריה לקח לו עוד נשים, השניה (שם): ”אֶבְיָהִיל בַּת אֱלִיאָב בֶּן יִשְׂרָ”. והשלישית (שם כ'): ”וְאַחְרֶיהָ קָחָת אֶת מַעֲכָה בַּת אַבְשָׁלֹם...”. ולאחר מכן הוסיף עוד נשים רבות, עד שהיו לו שמונה עשרה נשים, וכדכתיב (שם כ"א): ”...כִּי נָשִׁים וְשָׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה נִשְׂאָ וּפִילגְשִׁים נָשָׁים וַיּוֹלְדוּ עִשְׂרִים וְשָׂמוֹנָה בָנִים וְשִׁשְׁיָ בָנוֹת”.

וברביבו זה שלל שמונה עשרה נשים, ולא יותר, קיים רחבעם את דבר ה' הלך (דברים י"ז י"ז): ”וְלֹא יִבְהַל וְגַם לְנָשִׁים...” וכפי ששינונו בסנהדרין כ"א א', דאם אינן מסירות את לבן, לטיטה הפחותה ביותר מותר לו ליקח שמהנה עשרה נשים, ולכן הנשים שהיו מעל מנין זה של שמונה עשרה אשר לטיטות מסוימות נאסרו, לקחם רחבעם רק כ'פילגשים' ולא כ'נשים'.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, בראה שפירש"י עה"פ (בראשית כ"ה ו'): ”וּלְבָנֵי הַפִּילֹגְשִׁים אִשְׁר לְאִבְרָהָם נִתַּן אֲבִרְהָם מִתְּנֹה”, וכתב שם: ”פירושו רבותינו, שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו, והכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם”, כיצד יש ליישב פירושו הראשון עם מה דאיता בגמ' (סנהדרין ג"א א'-ב'), ”לדשיטת רבי שמעון רבי יוסי בני נח נצטוו על פי הכישוף, וכיצד מסר אברהם לבני הפילוגשים, את הכוח להשתמש בשמות הנטומאה”.

בשאלה זו עמדו כמה ממפרשי התורה והגמרא[[]?], ונביא ממצאת דבריהם וכדלהלן.

ראשית היה מקום לבאר, דהרי אין זה מוסכם לכ"ע כי יוסי נח מזוהרים על הכישוף, אלא הוא רק שישת' ר' שמעון' לו יביט בגמ' שם וכנ"ל. וממילא שני הפירושים ברש"י מה מסר אברהם לבני הפילגשים, לטלויים בממלוקתו זו, הפגירושו האברהם למד בהשיטות שאינן בו נח מזהה על הכישוף, ולכן למדס אברהם שמות טומאה. אף הפירוש השני ס"ל כדעת ר' שמעון' לו יוסי, דבן נח מזהה על הכישוף, ולכן הוצרך לפרש כי אברהם מסר לבני הפילגשים מה שקיבל אודות שרה ושאר מתנות.

וע"כ להדיא בספר 'תורת דוד' (עה"ת שם) לרבי יוסף דוד ב"ר יצחק ויצנהיים צ"ל, מרבני גרמניה לפני כמאתים וחמשים (שנה): ”ומהרש"ל [ב'הכמת שלמה'] הקשה, תינהל למ"ד דאין בו נח מצווה על הכישוף. אבל למ"ד דבן נח מצווה על הכישוף, היכי עביד הכי”.

לכן ה'דבר אחר' חולק, וסבירא ליה, דנתן להם מה שנתנו לשרה ולאברהם מתנות". ויסוד זה כבר איתא במהרש"ל (סנהדרין שם): ”וצריך לומר לפרש"י, וסדוגיא דהכא איתא כמאן דאמר דבן נח נצטווה על הכישוף. דלמ"ד דבן נח נצטווה על הכישוף, ודאי דלא היה מיסור להן כישוף מיום (ויקרא י"ט ט"ז) וְלַפְנֵי עֵינֵי וגומר”[[]?].

וכן היה ב'באר שבע' (שם) בתירוצו הראשון.
וב'רבינו שבע' (תולדות אדם וחוה' תניב י"ז ח"ה, ועיין גם ב'בית יוסף' יו"ד ס' קע"ט ש'הביא דבריו) כתב: ”ואברהם אבינו שמסר שמות הטומאה לבני הפילגשים... שע"ה השבעה מותר בכל ענין, אף כי פיר משכבי בשמות טומאה, ואינו בכלל כשפים אלא על ידי מעשה אחר או על ידי לחש. וכן נראה עיקר, ונכון להחמיר שהוא איסור תורה”. ופירש הדברים ב'באר שבע' (סנהדרין שם): ”ביאור דבריו, שכתב שם קודם, דלא מיקרי מעשה כשפים אלא כשלוקח דבר ועל ידו עושה מעשה או ע"י לחש בלא שבעה. אבל על השבעה, לא מיקרי מעשה כשפים. וא"כ, מה שפירש רש"י 'כישוף', היינו ע"ה השבעה ולא זולת, ועל ידי שלימד אברהם אבינו אותם כישוף ומעשה שדים כדי שיוכלו להציל בעצמם או אחרים”, וזה היתר גמור כמו שכתב רש"ל ז"ל בעצמו בהגהתו לטור יו"ד (מובא בדרישה סוף אות ד'), וז"ל, ”אם יכול אדם ללמוד מן המכשף עניני כישוף, חשבתיו דמותר ללמוד לעושות להציל את עצמו או אחרים...”. והיינו, שאברהם אבינו לימדס שמות אלו רק ע"ה השבעה, כדי שיוכלו להציל עצמם ואחרים.

אמנם החיד"א בספרו ב'פתח עינים' (על הגמ' שם) הקשה על (י"מיהו, דעיינן משה'ה החקירה מקום לנוח, מאחזר ידיע אברהם אבינו ע"ה דהם שרעים, ויבדל אלוקים את יצחק לקדושה דוקא, איך מסר להם שם טומאה דע"ה" לגרורו בתרה וירשיעו יותר". וביאר שם ע"ה מה דאיता בזה"ח (י"ב קמ"ב): ”וְיָמְכָה עֶדְבָדוּ נֶפֶשׁ סִטְרָא דְקֻדְשָׁהּ הִכִּי נִמְי עֲבָד נֶפֶשׁ בְּשֵׁטְרָא אֲחָרָא דְאֶלְמִירָא הֵוּוּא אֲתַעְרוּ דְאֶתְעַר אַבְרָהָם בְּסִטְרָא אֲחָרָא לֹא אֶשְׁתַּכַּחוּ גִיּוּרִין בְּעִלְמָא קַלְלָא (זכמו) שיעשו אברהם ושרה נפשות בצד הקדושה, כמו כן עשו נפשות בלשרא אחרא", ולולא ההעוררות זו של אברהם לא היו נמצאים גרים בעולם כלל)“. והיינו, שהתעסקות זו של אברהם עם בני הפילגשים, היתה לסיבה והתהוות הגרים בעולם.

וה'חוקינו' (בראשית שם) ביאר פירושו השני: ”ויש אמורים, ח"ו שלימד צדיק כאברהם שום שם קדוש לרשעים. אלא מסר להם של השביעי השדיים באדוניהם הממונים עליהם, שיעשו להם כל מה שירצו. וקרי ליה שם טומאה", כעו ששינו (סנהדרין ס"ה ב'), הלא בבית הקברות כדי שתשרה לילוי רוח טומאה, והיינו, שלימד להם שמות שיוכלו להשביע את השדים באדוניהם.

ו'רבי חיים פלטיאל' (שם) ביאר: ”ואם תאמר, למה עשה זה הדבר ללמד להם שמות. ויש לומר, שיהיה רואה אותם עוסקים בתרפים, והוי צריכים להשתחוות לו קודם שהיה אמר לו שום דבר, והיה מוכיחם. אמרו לו, היאך אנו מניחים אותם, והלא הם מגידים לנו עתידות. אמר להם, יתחיוס ואימלו לכם שמות, אפילו תאמרו אותם במקום הטיופתו ועיולי לכם”. והיינו, כי אברהם לימדס שמות אלו כדי להפרישם מהתעסקות בתרפים ובעבודה זרה.

וב'דוד קונים' (שם) פירש בהם ד"ה יעקב מטמאוי"ל: ”לומר, לימדס לקרבות לעברה זה הל"ה שם מטמאה, כמו 'פעור' ו'מרקוליס', שנקראו על שם שמטמאין אותם. ומתחילה היו קוראים בשם 'הקדוש ברוך הוא', כדכתיב (שם ד' כ"ו), וְהֵחַל לְקַרְא בְּשֵׁם ה'. והיינו, שאברהם לימדס לבני הפילגשים, כי לעברה זה יקראו בשמות טומאה כדי שלא יוכלו להתחלפם בקב"ה חס ושלום.

וה'גור אריה' (שם) ביאר: ”ולא שרוצה לומר (רש"י), שנתן להם להשתמש בשפים, אלא לללק שפים שדם שניכנס באדם לטלוק. דברו לא נתן להם, אבל שיהיו ששמתשים בכשפים, אמר לו לומר כלל, שהרי התורה (שמות כ"ב י"ז) חייתה מיתה מי שהוא מתעסק בכשפים”. ומעשה שדים, זהו אפשר מיותר, דהריבד דבריי מעשה שדים, כגון לשלול ששים וכיוצא בהם לרשעים, ואלו מותר. אבל כשפים, אין נראה דהוא מותר למסור להם להשתמש בהם, כי אם לללק הכשפים”[[]?]. והיינו, דאברהם מסר לבני הפילוגשים את הכח והאפשרות לללק את הכשפים והשדים.

וכיוצ"כ כתב ב'הכתב והקבלה' (שם) כתב: ”רצונו לומר, הודיע להם שמות אלה כדי ליתן אל לבם לדעת להשתמר מהם, ולא

והוא עוד בב"ק י"ח א': ”נשא משה ק"ו בעצמו, אמר, ומה מלביגים שלא באו אלא לעורר את מואב, אמרה תורה (במבדב כ"ה י"ז), צִוּרוֹ אֶת מַתְּנֵיהֶם הַיְמִינִים אוֹתָם, מואבים עצמן אל כל שבן (שהתחילו בקבלוק ושכרו כל בלעם - רש"י), אמר לו הקב"ה, לא שכלהה על דעתך לעלה על דעתך, שתי פירות (גולות - רש"י) טובות שי לי להוציא מהן, ורו המוציאה ונעמה וטובת המעוניות”.

9. ועיין במדרש שם דעה החולקת: ”ורבנן אמרי, נעמה אחרת היתה. ולמה היו קורין אותה נעמה, שהיתה מנעמת בתוף לעבודת כוכבים”. וראה ע"ה במדבר אהרז שם: ”כזכבנו ד"ל אמרו, נעמה, שנתגמיעה בפיסוק בשתי, שבקשו האלה השרת לתועות אחרתי וברחה מפרניהם”.

ועוד דעה שצאמרו בהותנה, האבע"ז שם כתב: ”הזוכיר הכתוב נעמה, אולי היתה לאשה [לאחד] מבני נח ויתנה”. והרמב"ם שם כתב: ”ומדרש אל רבותינו, שהיא האשה היפה היא מאד שנתנה נתן אל האלתיים... והקחה אמרו (רוז חדש א' כ"ב), כי היא תיטה את שמו, ואם תשמוה, ואמנה ולוה השדים, כי כן ימצא שמה בכתבי שמושי השדים”. וראה בתוספתא דברים רבתי בחי"ם.

10. ואמנם כתבו אודותיו 'כמאריכת חיים', וברוקא לא כתבו שהאריכה ימים ביותר,

כי היו שנים נוספות והאריכו ימים רבתי, ויחנן אף יתנה משה ואימנ"ל.

11. כמדומה שכלל הערות על כך, בעבה, כי מדברי רש"י הללו נשמעת השילה נוקט לישן 'להלן' על פסוק הנזכר לעיל' בפרשת תולדות, ומחז דאין ארוח לשון 'להלן' על

להבא, אבל כלל בו גם חכבר.

12. הקשה הראשונים ללא מצאנו בני דוד מי שקרא 'ירימוע'. ותיקרי הרד"ק: ”אולי הוא אחד מן הנזכרים, ושתי שמות היו בו”.

13. **והודיע ביאור בטעם השינוי בפסוק זה בין הכתוב לקרי,**

שבכתיבו נזכר כ"ב, נודה לו אדם, ויודיענו להגדיל תורה

ולהאדירה.

14. קאי ועיין דבריהם שם הלומד כי הן אמנם נולדו לו בניס רק מאחת נשיא נשותיו

הראשונות, מחלת אבירהיל, אך אינו מוכרח מן מהן היתה, ועל השניה למד: ”כי האחרת

מתח או היו לו בניס מבניה”. אך ברלב"כ כתב להדיא כי שלשתי בני הנזכרים פסוקים

שנולדו לרחבעם, על שם מנהגיהן אשתו, ולא ממחלתו ויחנן ומלביגים אולי שיטתו.

15. ובמכשפת שלמה' (שנתקדש שם) והקחה ח"ו רש"י, דבגמ' שם ביאר: ”שם טומאה

כישוף ומכשפים שדים”, וטעמו שם: ”ויתמנה, לא רש"י נח מחוררין על היתוש הששים.

וכן פירושו החומש, ולא הזכיר שתי א"ל שם טומאה, ורשעי מרדכי”. ומשמע מבריי,

דעל פירש"י בחומש לא היה קשה לו מלוד שם להם שמות ששים, ועל פי מירוש

בגמ' שכתב להדיא דמסר אברהם לבני הפילגשים כישוף ומעשה שדים, והקשה לו כן.

16. והוא המהרש"א שם, ולדלא פירושו רש"י היה אומר, דאברהם מסר להם רק מעשה

שדים אלו הכישוף ודעות המהר"ם במעשה שדים ששמו בכלל כשפים, עיי"ש בדבריו.

ביאוו להחליף שם טומאה בטורה ולעבדם בלתי ידיעה”[[]?]. והיינו, כי אברהם לימדס את שמות הטומאה כדי שיהורו מהן ולא יעבדם.

ובמהרי"ל דיסקיין (שם) ביאר: ”ויש לומר, דמסר להם דבר כזה דהוא לעצמו אינו יכול להועיל בשום אופן, רק שלימד הוא לאחר, דהוא 'לפני דלפני' מותר, וזהו הכוונה בתיבת 'מִתְּנֹה'”, והיינו דבר שניתן במתנה מהם לזה”[[]?]. והיינו, שבני הפילגשים לא יכולים בעצמם להשתמש בשמות טומאה אלו, אלא רק להעבירם לאחרים. וכהאי גוונא אין נחשב שאברהם מכשילם ב'לפני ע"ה, אלא ב'לפני דלפני”[[]?], דזהו מותר”[[]?].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן בפרשתינו, מצוינו מעשה או הנהגה בעינין שבת, או שניתן ללמוד על דבר מענייני השבת וכוחה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל הכנתה.

נהה מצוינו כמה לימודים והנהגות בענייני שבת הרמזיזם בפרשתינו, וכדלהלן[[]?].

א. מי שיש לו בן זוכה לעולם שכולו שבת, וכמו שנאמר (בראשית כ"ד א'): ”וְאַבְרָהָם זָקַן בְּאַ יָמָיִם וְה' בְּרָךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל”, וביאר השפתי כהן' שם: ”בְּכָל יַמֵּימֵרָא יְבָרַךְ בְּנֵי בְנוֹ” פשוטה עולה 'שבת' -דאות נו"ן סופית שוה בערכה המספרי למספר ת"ש”[[]?]. לומר, שמי שיש לו בן זוכה לעולם שכולו שבת”.

ב. בזמן ביאתו של אליעזר לומר רומז על ערב שבת, וכמו שנאמר (שם י"א): ”וַיִּבְרַךְ הַמַּמְלִים מַחוּוֹן לְעִירֵי לָל אֶת הַמֵּיִם לַעַת עֶרֶב לַעַת צֵאת הַשָּׁאֲבַת”, ואיתא בזה"ק (וישב קפ"ב א'): ”לַעַת עֶרֶב מאי לַעַת עֶרֶב, אִךְ עֶרֶב שַׁבַּת”.

ג. שיעורו הוצאת חלב בשבת כדי גמיאה, ונרמזה מילה זו בפסוק, וכמו שנאמר (שם י"ב): ”וַיִּבְרַךְ הַמַּמְלִים מַחוּוֹן לְעִירֵי לָל אֶת הַמֵּיִם לַעַת עֶרֶב לַעַת צֵאת הַשָּׁאֲבַת”, ואיתא בגמ' (שבת ע"ז א'): ”חלב כדי גמיעה (-לענין המוציא חלב בשבת, ששיעורו הואו כדי גמיעה). איבעיא להו, כדי גמיעה' או כדי גמיעה", אמר רב נחמך בר יצחק, הַגְּמִיאִנִּי נָא מַעֲט מִיִּם מִפְּדָךְ”.

ד. בזמן ביאתה של רבקה ליצחק חזר להיות בבית נר דלוק מערב שבת לערב שבת, כמו שהיה בימי שרה, וכמו שנאמר (שם י"ז): ”וַיִּבְרָכָה יִצְחָק הָאֶלְהָה שְׁרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רַבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיְהִי־וָהּ יָנִינָם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ”, ופירש"י שם: ”הָאֶלְהָה שְׁרָה אִמּוֹ... שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת”, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהא; ומשמתה, פסקו; וכשבאת רבקה, חזרו”.

ומקור הדברים איתא במדרש (ב"ר ס' ט"ז): ”וַיִּבְרָכָה יִצְחָק הָאֶלְהָה שְׁרָה אִמּוֹ. כל ימיס שהיתה שרה קיימת, היה ענן קשור על פתח האלה; כיון שמתה, פסק אותו ענן; וכיון שבאת רבקה, חזר אותו ענן. כל ימיס שהיתה שרה קיימת, היו דלתות פתוחות לרווחה”[[]?]; וכיון שמתה שרה, פסקה אותה הרווחה; וכיון שבאת רבקה, חזרה אותה הרווחה. וכל ימיס שהיתה שרה קיימת, היה ברכה ומשלחות שרה; וכיון שמתה שרה, פסקה אותה הברכה; כיון שבאת רבקה, חזרה כל ימיס שהיתה שרה קיימת, היה דולק מלילי שבת ועד לילי שבת; וכיון שמתה, פסק אותו הנר; וכיון שבאת רבקה, חזר. וכן נראה אותה (-יצחק) שהיא עושה כמעשה אמו, קוצה חלתה כסותרה, והאשן עיסתה כשרה, מיד וַיָּבֵאָה יִצְחָק הָאֶלְהָה”.

ה. האשה הבדלקת נרות צריכה לכווין שבאה לתק חטא אוה שהחטיאה את אדם הראשון, וכמו שכתוב **תיקנה זאת מחשה,** וכדברי השפתי כהן' (שם) שביארו: ”...שכל זמן שהיתה שרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האולה, הכוונה היא, שחווה גרמה לכתוב נרו של עולם, שהיא אדם הראשון והיה חלותו של עולם, ושפכה לתו. לזה שרה שבאה לתקן, היה נר דלוק, וברכה מצויה בעיסה שהיא חלה, וענן קשור על האולה כנגד מה ששפכה דמו. ושלושתן רמוזים נבר, חנר היא האשה, והפתילה כנגד החלה, והאשן כנגד חדם, והאור כנגד אדם שתייה אורו של עולם. וצריכה האשה כשדולק נר שבת, שתתכוון לזה”[[]?].

- וראה להלן ביאור מהר"ל ב'תורת יוסין', דאברהם נתן להם זופק ללמוד לאחרים ולא לעצמם.
- וכמו שנאמר (שמות שם): ”מִכְשַׁפֵּךְ לֹא תַחֲיֶה”.
- אמנם אין מובן לו כל כך, באלו דברים איירי שעלצמם אין ניתן להשתמש בהם אלא רק לאחרים.
- והוא עוד מה שהראינו בה בתשובה לכתב חידה' מליון קפ"ה, מרשת לך תשעי"ב וראה ע"ה 39, והובא בספרנו 'דסדרא מליון שפ"ח, כרך ד'ברי חכמים יחידות-ע"ב" ע"מ ל"ד הערה 41. ובתשובה למעינינא דסדרא מליון שפ"ח, פרשת חיי שרה אמתי”[[]?].
- השתבשות לחייה זו נערכו בין היתר משבובתייהל עם הרבנים המשיבי"ם ש, ברגמן, א. י.טיבר, אי"ש ירוק, ש. ו'ן ותשנ"ח חלם.
- וכמו שפירש"י ש"י שם”.
21. וראה דרבי, לדאחר האות תת"ן' שעריכה המספרי בגימטריא הוא ארבע מאות, נמינס ונסדריס ואותיות הספויכות כמאשר לערך מספרי זה, והיינו, הדאות 'ז' ערקה המספרי והוא תשע מאות, והאות ט' הוא שבע מאות, והאות ז' הוא שמונה מאות, והאות י' הוא תשע מאות.
23. וראה שנאמר כאן כיון שבת', הכוונה היא לליל שבת', וכמו שאמר בדברי המדרש המובאים בסמוך, וכן מרמזת דרשות רש"י ולקוינס גם בשבת עצמה כשמו עונת שבת.
- עוד תימרונו, להקריב איתא בגמ' (י"ט א' י"ט א'), שאמור יבד' יתרה בו שמוע וחבירוי למלכות המשיכה, כדי לבלט את צורותיה: ”ולא בני אדם הראשון, לפיכך ניתן להם דלוק מליל שבת בשבת”.
24. אמנם יש"י פירושו לתורה שם לא הזכיר נה של 'דלתות פתוחות לרווחה', וצ"ב מדוע, וע"ב ש"ב מה ענין נה זו ומה ביאורו. ועיין מה שכתבנו בה בתשובות לכתב חידה' מליון תקפ"ב, פרשת וירא תשפ"ו.
25. ויחד הדברים ששלשתי מצותיה אל באו לתוקן חטא אדם הראשון, כבר איתא במדרש (ב"ד י"ז ח'): ”ומפני מה ניתן לה מצות נדה, על ידי ששפכה דמו על אדם הראשון לפיכך ניתן לה מצות נדה... ומפני מה ניתן לה מצות חלה, על ידי שקלקלה את אדם הראשון לפיכך מנר חלתו של עולם, לפיכך ניתן לה מצות חלה. ממה ניתן לה מצות נדה נר שבת, אמר, כי לא יד יושבת בשמותו של אדם הראשון, לפיכך ניתן לה מצות נדה”. וכיוצא בזה, איתא ב'ביתורמא' (י"ח א') בלשון דומה: ”...הדלקת נהר מנין, היא כיתה נהר ונהר אדם את תרכיב מלשן (כ"ז), נה' נר' שמת אדם, לפיכך תשומר הנהר”. ועל היתרנה הרב שם, כע"ב מילש"א, לקשר נוקח בין פרשת אלוני השבת, והוא מה שיש לדון בהקבוצה האיל של אברהם אבינו, כיצד עשה כן בירו"ט, כיון שהעדיקה היתה בירו"ט אור ברה”י, וכן שיהיה כן בפסח (במבואר בשמירר ט"ו י"א), וא"כ כיצד הקריב את האיל על הנמבה בירו"ט? והאדרי בר יצחק, ותשנ"ח לו.

נדמה היה כי חלילה ה' אינו שומע לתפילתם ובכייתם ואנקתם, שכן טרם נושעו. ואמנם הנהגתו בקודש של ר' יהושע ורעייתו היתה בכל עת בהנחלת יסודות האמונה לעצמם ואף לבנותיהן, ועליהם להתחזק באמונה ברורה כי כל מה שה' עושה הכל הוא לטובה ולברכה, לעודד אחרים בצרותיהם, לראות את סבלו של הזולת ולהודות לה' על כל מה שיש לנו, ולא להתיימש מהישועה ולהמשיך להתפלל עליה, כשמזכירים בהזדמנויות רבות את דברי חז"ל במדרשים כיצד כל תפילה יש לה תפקיד ותועלת מרובה, הגם שלא תמיד רואים את תוצאותיה ונהנים מפירותיה באופן מיידי. ופעמים אורכים ימים רבים עד שזוכים לישועה הקרבה ובאה, אך כל יום שעובר וחולף, ועל אחת כמה וכמה כל תפילה נוספת, מקרבת את הישועה שבא תבוא ברניה.

*

העיסוק הרב בחסד בתמידות העניק כח ועוז לאם ולבנותיה חרף הקשיים הרבים שאפפו אותם בכל עת וזמן, במיוחד כשהקשיבו לזולת וראו שלא כל הנשואים מלקקים דבש, וכמה קשיים והתמודדויות נוראות עוברים על אחרים הנראים מבחוץ כמאשרים שאינם חסרים כל, ולמעשה חיייהם הינם מציאות של טרגדיה, הקשים אלף מונים יותר מאשר חיי רווקה מבוגרת יחד עם אחיותיה המבוגרות והמזדקנות.

ואמנם המחשבה המטרידה ביותר היתה על האפשרות הנוראה כי חלילה עלולות להיות רווקות לנצח, כי אם לא מצאו שידוך מתאים משך עשור, מה יגרם לשידוך להגיע בעשור השני שמחפשים אחריו, כאשר ככל שאורכים הימים בהם מוסיפים להתבגר ואף להזדקן ושערות ראשן מתחילות להראות ניצני הלבנה, מתמעטים והולכים מספר ההצעות, ובמיוחד שבמקרים רבים מדובר על הצעות שיש בצדם איזה שהוא קושי והתמודדות, חולי או כאב, או לחילופין, מדובר בבחורים שאינם טובים מספיק וחסרה להם יראת ה' והקשר להם ללימוד לוקה בחסר.

דברי האב לבנותיו בכל עת זמן על האמונה הברורה בה' כי יזכו להקים את ביתם בעיתו ובזמנו, ובמיוחד לאור הברכות הרבות שקיבלו מגדולי וצדיקי ישראל, היו מחזקים את ליבם ומאפשרים להם לדחות מעליהם את המחשבות המפחידות הללו למשך זמן, עד ששוב חזרו ועוד פעם הוצרכו לדברי החיזוק מהאב, וחוזר חלילה, באופן של עבודת ה' תמידית של התחזקות באמונה ובטחון בו שיזכה אותם בקרוב ממש למצוא את שידוכם הטוב והמתאים ביותר בזמן הראוי והנכון.

*

פעמים האב שיתף את בנותיו בתחושות ליבו בימי לידתן זו אחר זו, שבתחילה שמחה בלידת בתו הראשונה שכדברי רב חסדא (ב"ב קמ"א א'): "בת תחילה סימן יפה לבנים", וכשני הביאורים בגמרא, או שעוזרת לאם לגדל את הבנים שייבאו בעקבותיה, או שבלידתה מונעת מהאב 'עין הרע' שעלול היה לבוא עליו אילו היה נולד לו בן לראשונה. גם כאשר נולדה בתו השנים שמח על הסימן הכפול שיש לו, אך בלידת בתו השלישית וגם הרביעית חשב בליבו

בדרכה של תורה, ואז בצהרי יום רביעי בשבת היו האם יחד עם בנותיה הרבות מסתערים על המלאכה הגדולה של הכנת דברי מאפה מגוונים עבור היולדות ומשפחות החולים בקהילה, כל בת מכינה את העוגה והמאפה אשר הצטיינה בהכנתו, ולאחר מכן אורזים את העוגות ודברי המאפה לחבילות ראויות לכל משפחה, בתוכה היו מינים ממיני שונים לכבוד שבת קודש ולהכנסת האור והשמחה לבית בקבלת ערכה מיוחדת זו.

בצהרי יום חמישי בשבת הכינו האם ובנותיה סלטים רבים ושונים בטעמים מגוונים, שכל אחד ממקבלי הערכות יוכל לענג בו את השבת, וכמעשיהם עם העוגות כך גם עשו עם הסלטים שארזו אותם בחבילות מיוחדות וצירפו אותם לאריזות העוגות, שאותם שלחו במבצע מאורגן לכל המשפחות על פי הוראת אמם עקרת הבית שעמדה על כולם שהכל יתנהל באופן ובצורה הטובה ביותר לתועלת כל משפחות המקבלות, ויחד עם זאת יעשה בצורה מוכבדת ואף ב'מתן בסתר' ככל שהתאפשר.

*

הקושי הגדול עמו התמודדו ר' יהושע ורעייתו וכן בנותיהן הטובות והמצויינות, היה במציאת זיווג עבורן. הגם ששמעה המצויין של המשפחה יצא בקרב הארץ ושמען הטוב של בנותיו הנפלאות הלך לפנייהן, ואף היו מקורקעות במחשבות והציפיות אודות החתן שמחפשים ומבקשים, וזאת מלבד התחייבותו של ר' יהושע עבור בנותיו כמקובל בציבור, בכל זאת היתה עליהם גזירה מיוחדת ששידוכן התממה לבוא, ולמרות שבכל עת היו להן הצעות, בכל זאת, אחת מהן לא הבשילה לידי גמר, ותמיד הסתיימו במפח נפש ובאכזבה רבה.

בתחילה חשבו ר' יהושע ורעייתו אולי יש עליהם איזו שהיא 'קפידה' מאדם שפגעו בו, ומחמת זאת נגזר עליהם התעכבות עד שיתקנו את הדבר. במשך השנים האחרונות בדקו וחקרו ר' יהושע ורעייתו את כל מעשיהם שהיו בעבר, התייעצו עם חבריהם, שאלו את שכניהם, ביקשו סליחה ומחילה ממוריהם ומכל מי שהכירו, ומלבד מה שלא מצאו מי שנפגע מהם, גם לא הועילו כל השתדלותם הלזו וטרם נענו ונושעו במציאת שידוך לבתם הבכורה.

כשארכו השנים ובתם הראשונה עדיין לא נושעה, בהוראת רבם החלו לשמוע גם לבת השנייה שכבר היתה באותה עת בת עשרים ושלוש, וכעבור תקופה החלו גם לשמוע לבת הצעירה ממנה בכשנתיים נוספות, וכעבור שנה נוספת בה עדיין לא זכו לראות את ישועתם הקרבה, בהוראת הרב החלו לשמוע גם עבור הבת הרביעית שכבר סיימה את שנות העשרים לחייה, וכאשר הבת החמישית גם היא הגיעה לפרקה, הורה הרב כי יש 'לשמוע' שידוכים עבור כל חמשת הבנות הנמצאות בפרשה זו.

מציאות זו ש'שמעו' גם יחד שידוכים עבור רוב בנותיהן, גרם שבכל עת היה איזה שהיא 'הצעה חמה' על פרק עבור אחת מהבנות, ופעמים גם יחד לשתיים או לשלושה מהן, אך הגזירה הנוראה המשיכה לחפוף עליהן ולמרות כל מאמציהם והתחזקותם ותפילותיהן הרבות בכל עת וזמן, ומעשיהן הטובים וגמילות חסדים עם הבריות, וכנהה מעלות גדולות וזכויות עצומות, בכל זאת

מהיסודות הברורים עליהם מושתת העולם, כי הנהגת ה' עם בראיו היא באופן של (דברים ל"ב ד'): "הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", שיש שכר ועונש, שה' גומל לאיש חסד כמפעלו ונותן לרשע רע כרשעתו, הגם שפעמים נדמה ונראה אחרת, וכפי שפרש"י על הפסוק: "אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא. ואף על פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו; ואין עול. אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה; צדיק וישר הוא. הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם. צדיק מפי הבריות. וישר הוא וראוי להצדיקו".

ואמנם פעמים רבות עיקר הקושי הוא בחיזוק האמונה, שכן למרות התפילות הרבות והחיזוקים וההתגברות לעשות רצונו, לא בהכרח רואים מיד את התוצאות, ועלול להיות מחשבה דמיונית כי המציאות טופחת על הפנים ומראה כי לפעמים כביכול ה' אינו נראה ונמנע לשמוע את תפילות בניו, ואף אינו עונה לקוראיו. אך כאשר יודעים כי כך היא דרכו של ה' ו'סופו לאמן את דבריו', מקבלים את העוז והכח להמשיך לעמוד איתן באמונה ואף להתחזק בה, כאשר ניתן לעשות זאת על ידי התבוננות בדרשת חז"ל על הפסוק הנזכר (תנחומא האזינו ד'): "...ללמדך שהקב"ה יתברך שמו פעמים נראה ופעמים אינו נראה, פעמים שומע ופעמים אינו רוצה לשמוע, פעמים עונה ופעמים אינו עונה, פעמים נדרש ופעמים אינו נדרש, פעמים מצוי ופעמים אינו מצוי..." וכפי המדרש מפרט כל אחד מהפעמים הללו, אך בתום התקופה ובקיום גזירתו, ענה לכל קוראיו, והושיע את ישראל מכל צרותיהם.

*

מהמשפחות היקרות והנכבדות בקהילה היו ר' יהושע ורעייתו ותשעת בנותיהן, אשר ביתם היה אפוף בחסדים רבים אותם גמלו עם שכניהם ומכריהם וכל התושבים שנוקקו לכך, כשמהווים את הכתובת המרכזית לכל פעולות החסד בקהילה ומחוצה לה, כאשר אם הבנות שמחה מנהלת את כל הסמינר שהיה בביתה להנחיל לעצמה ואף לבנותיה את יסודות החיים שאדם נברא עם תכונת ההטבה לגמול חסד עם הבריות, ולדבוק במידותיו הטובות של הקב"ה שגומל חסדים טובים, ואף אוהזים במידותיהן הטובות של האמהות הקדושות שעסקו רבות בגמילות חסדים.

מלבד העיסוק התמידי של האם ובנותיה לעזור ולסייע לכל הנצרך לכך, הצטיינה בני המשפחה במאור פנים ובשיחה נעימה ועוד יותר בהאזנה לשני והקשבה לצרותיו אשר פעמים הוא עזרה יתירה ועצומה והנצרכת יותר ממזון, שהוא לגוף ואילו ההקשבה והאזנה היא מרפואת הנפש והנשמה ומעניקה את הכוח והעוז להמשיך בהתמודדות שה' הציב בפני כל אחד. ועל אחת כמה וכמה מעלתם גדולה ועצומה שעשו את שניהם, גם הקשיבו עודדו וחיזקו ואף הביאו מזון לגוף שיתחזקו ויהיה כח בזמנים בהם נזקקים להם ביותר.

ואכן פעולת האם ובנותיה בעשייה למען הציבור התמקדה בעיקר במחצית השניה של השבוע, לאחר שהקדימו לרכוש את כל הנצרך כפי הוראת האם שניהלה את בנותיה על מי מנוחות

אזכור אהבני האלפמה לייחוד הפרשה עם פרש"י.

הזו, מלבד החשש הרב שיש בו מחטאי הלשון, מלשון הרע ורכילות ועד לשון שאינה נקיה, ובוודאי שלא נאמרים שם שירות ותשבחות לה' או דברי חיזוק והתעוררות, וזאת אפשר לראות לפי רמת המשיכה אחריה.

ובאמת, אמר מרן ראש הישיבה שליט"א, כי גם אם הקוים הללו עוסקים בחיזוק ובאמונה, ככל שמתחברים לזה יותר מידי הרבה פעמים, ומתחילים להרגיש לזה משיכה והתמכרות, עד שאי אפשר ללכת לישון בלא להאזין לקו החיזוקים, או בזמני האכילה וההליכה וכל כיוצא בזה, אדם כבר אינו יכול להיות עם עצמו ולחשוב מחשבות, אלא מוכרח להאזין ולהאזין, סימן שאין זה כשר וראוי, וגם עלול להיות מסוכן ולגרום לירידה רוחנית תלולה, חלילה.

ובשעה זו שעומדים בפני חיפוש שידוך, סיכם ראש הישיבה שליט"א, דבר זה צריך להיות היסוד שלנו, שאנו מאמינים כי ה' הוא 'אין עול צדיק וישר הוא', ולא יתכן שתהיה נערה הנגועה בנגע זה שתקבל בחור טוב ממנה, ועל כן, אם היא תטיב את דרכיה יש לה סיכוי שתמצא שידוך מתאים לה לפי מעשיה, אך כל עוד שממשיכה לאחוז במצב הלזה, לא יועילו לה כל הבריורים והדברים, ותקבל רק את הבחור הרדוד הראוי לה.

*

ר' יהושע התפלא לשמיעת מסקנת מרן ראש הישיבה שליט"א אודות בתו, ותמה, מהיכן יודע מרן שליט"א כי גם הנערה במצב הזה, כי אם הוא מכח 'רוח הקודש', מלבד מה שישמח לדעת את הדרך ומסילה להגיע אליה, יודה לראש הישיבה אם יוכל להורות לו את הדרך כיצד לשנות את ביתו שילכו בדרך התורה גם בענינים חשובים ויסודיים אלו.

השיבו מרן ראש הישיבה שליט"א, אם אתם מבקשים לדעת את הדרך והמסילה להגיע למעלות גדולות ועצומות אלו, הרי היא כתובה בפניכם בספר הקדוש 'מסילת ישרים', אך בעיקר הדברים, אולי אפשר לומר בזה על דרך דרש את מימרתו של רבי יוסי במו"ק י"ח ב': "הא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו", שדברי אלו לא ידעתי על פי 'הנסתר' אלא על פי 'הנגלה', בקיום הדין כירא ה', שכפי שנפסק בשולחן ערוך (אור"ח סי' רפ"ה ס"א וס"ב), שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום או פירוש רש"י, וירא שמים יוצא ידי שניהם, שלומד הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ופירוש רש"י, וכאשר תקיימו גם אתה הלכה זו כדת וכראוי בשבוע זה, תוכלו להגיע למקורי הטהור.

מנין בפרשתינו עפרש"י

הגיע מרן ראש הישיבה שליט"א למסקנתו?

ההצעה האחרונה שבאה לר' יהושע עבור בתו הצעירה והיה נראה כי עומד בפני סיוע בשעה טובה ובמזל טוב, נתקלה באבן נגף מרכזית. במהלך הפגישה האחרונה שאלה הנערה את הבחור בצורה מפורשת אודות הקשר והשייכות שיש לו עם קוי הנייעס למיניהם, והלה שאחז במידת האמת השיבה בשפה רפה כי אכן מחובר הוא אליהם בצורה קבועה, בבחינת 'כל קבוע כמחצה על מחצה', וקשה לו מאוד להתנתק מהו, ונראה לו כי ימשיך להיות קשור אליהם אף לאחר הנישואין, שכן אינו מאזין להם מחמת שעמום או צורך חברתי שהתקוה היא כי כבר לא יהיה לאחר הנישואין, אלא מחזיק קשר נפשי עמוק לידיעת כל ההבל והריק הנאמר בהם.

ר' יהושע שחשב כי הישועה כבר עומדת להכנס לדלת ביתו, ותהווה פתח לכל שאר ארבעת האחיות הגדולות ממנה, נחרד לשמוע את דברי בתו כשחזרה מפגישתה עם המדובר, והתלבט קשות מה עליו לעשות בשעה זו. בסופו של דבר הסיק כי שאלה זו גדולה עליו וילך עמה לשאול דעת תורה אצל מרן ראש הישיבה שליט"א, המשמש גם כרבו של הבחור, ובבירורים אודותיו הפליג במעלותיו ובשבחו, אשר כפי הנשמע כעת לכאורה הדברים חסרי דיוק במקרה הטוב, וכאשר יציג בפניו את כל צדדי השאלה, יזכה לשמוע ממנו אורחות חיים כדת מה עליו לעשות עם שאלה קשה וסבוכה זו.

מרן ראש הישיבה שליט"א שמע את דברי ר' יהושע עם כל פרטיהם, וכאב לשמוע 'בתורת לחוש' וכ'שאלה למעשה' כי גם בחור זה הנחשב כטוב ומצוין נגוע בנגע ממאיר ונוראי זה של האזנה לקוי הנייעס, המכלים כל דבר טוב ומקררים את יראת ה' הקיימת בלבבות וגורמים לרעות רבות וקשות. תוך כדי הדברים שאל את ר' יהושע, מדוע חשבה בתו לשאול את המדובר שאלה זו, מדוע העלתה על ליבה מחשבה רחוקה כזו שהוא נגוע בנגע חמור זה.

ר' יהושע השיב כי בתו זו נוהגת לשאול זאת לכל בחור עמו נפגשה, ובדרך כלל שואלת כן כבר בפגישה השנייה, אך הפעם מעשה שטן הדבר נשכח ממנה ורק כעת בפגישה הרביעית וטרם סגירת השידוך נזכרה לשאול זאת ונחרדה לשמוע את דברי תשובתו מהם עלה כי אכן נגוע הוא במחלה קשה ונוראה זו, שקשה להרפאות ממנה ולהשתחרר מהתלות והשייכות אליה, וכפי שבעצמו ענה והשיב לה.

כשמוע ראש הישיבה את דברי ר' יהושע, השיבו כי מסתבר כי אף הנערה המדוברת נגועה בנגע זה, בין אם מדובר בקוי נייעס של חדשות, וגם אם זה קווי הבל של הבנות, שכל רגע אחת החברות משאירה הודעה רדודה אחרת, ובמשך כל היום רדופים אחר האזנה לכל השטויות הללו, וצריכים להגיב על כל הגיג באמירה חוזרת, וכך מבלים את הזמן היקר שה' נתן ומעניק לאדם כדי שיעשה עמו מצוות ומאבדים טובה מרובה בכל ההתקשקות

כי 'בנים עדיפא מסימנים', ועם כל זאת מחשבותיו הללו לא הועילו מאומה, גם תפילותיו לבן זכר חזרו ריקם, ובכל עת חושש הוא מדברי רבי יוחנן בשם רש"י (שם): "כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה...".

אמנם שמחתי שמחה גדולה עד מאוד בלידת כל אחת מכן, סיפר האב לבנותיו שוב ושוב, לבל תחשבונה כי חלילה מואס הוא בטובה שה' גמל עמו בלידתן, ועל אחת כמה וכמה שכולכן בנות טובות וצדיקות וצנועות, חרוצות ומצלחות, כל אחד עם מעלותיה היחודיות והמשובחות, ובחסי ה' הבלתי פוסקים, כולכן בריאות ושלימות ללא כל מחלה קשה או התמודדות מיוחדת, אך למרות כל זאת חפצתי בבן זכר, ב'קדישיל', שיאמר קדיש אחרי ואחרי אמא כאשר נסיים את תפקידנו בעולם הזה ונעלה לעולם הבא לקבל את חלקנו על כל עמלנו בעולם שכולו טוב ולנצח נצחים, ובאותו הזמן נבקש להוסיף להתעלות במעלות קדושים וטהורים שניתן לזכות לזה על ידי הקדיש שאומרים הבנים, ובלימוד המשניות שמעניקים להורים לעילוי נשמתם.

ובאמת שככל שעברו הימים נזכרתי שכבר היה מי שקדם לי ובשמו נקראתי והיו לו רק בנות, הוא 'יהושע בן נון', שלא זכה להעמיד בנים מסיבה מסוימת ('עי' עירובין ס"ג ב' ומגילה י"ד ב'), ועם כל זה היו לו בנות טובות ומהם זכה להעמיד 'שמונה נביאים והם כהנים', ואלו הם: נריה, ברוך, ושריה, מחסיה, ירמיה, חלקיה, חנמאל, ושלום. וכיון שנקראתי בשמו ומבחינה מסוימת אף 'על שמו', לכך הייתי 'במזל' וזכיתי רק לבנות, ומהן בעזרת ה' יתברך אזכה להעמיד דורות ישרים מבורכים ורוב שמחה ונחת.

זאת ועוד, הוסיף ר' יהושע לומר לבנותיו, כי מהתבוננות בכמה וכמה מגדולי ישראל ראה, כי פעמים בעלי הבנות זכו לרוות מהן רוב שמחה ונחת, והיו להם חתנים גדולי עולם, וכדוגמת מה שזכינו לראות בדורנו אנו אודות מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אשר מלבד בניו שהמה תלמידי חכמים מופלגים ומרביצי תורה, חתניו הגדולים האירו ומאירים את העולם בתורתם, והמפורסם בהם הוא מרן רבי חיים קניבסקי זצ"ל אשר אור תורתו יוקד בכל עת בכל בתי המדרשות בעולם בלימוד תורתו אשר הינה בכל חלקיה התורה הקדושה.

ומלבד מה שראיתי בעיני, אמר ר' יהושע לבנותיו הרבות, מתעודד הוא מדברי רב חסדא על עצמו: "לדידי בנות עדיפן לי מבני", וכפי שביאר הרשב"ם שם: "ונראה בעיני שלא נתיקמו לו בנים כי אם בנות לכך מתאוה היה לבנות". ועל כן נושא אני תפילה ותחינה לפני שוכן מרומים עליכן, שתזכו להמשיך בדרך התורה ושמירת מצוותיה ולעשות רצון ה' בלבב שלם, ולהקים בתים נאמנים בישראל ולדורות ישרים.

*

תשובה ל"סיפור ושאלה בציוד" מהגליון הקודם

בתשובה לשאלה, מנין בפרשיותנו עפרש"י מצא בנו של הרב את מקור דברי אביו, שיעץ לחנייה לפעול למען זיווג מצויא שידוך לבנו, חאת על ידי הפקדת סכום גדול ויצום בקופות גמ"ח, שירשם על שם בנו, שיעזוב לענין וזאת מלבד הזכויות העצומות שיהיו לו מהחסדים הרבים שיעשו במעוה עד העת שיצטרכו אותם לישון ושמוחה. בין הרב מצא את מקור עצי אביו, וזאת מדברי רש"י כ"ד י"ז ע"ה, "ויקח הקב"ה עֶשְׂרֵי מִמְלֵיךְ מִמְּלֵיךְ אֲדֹנָיו בְּדוֹ וְיָקָם וְיָלַךְ אֶל אֲרָם בְּהָרִים אֶל עִיר נַחֲוֹר", וביאר רש"י, "וְיָקָם טוֹב אֲדֹנָיו בְּדוֹ. שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם". מבורר בדברי רש"י, שגם אם האב עשיר מופלג, אלא חפץ הוא לזרז את מצויא השידוך לבנו, שיקפצו להשתדך עמו, עליו להקדים תניית סכום הגון במתנה לבנו שייפיקו לצרכי הנישואין וקניית מקום מגורים, ודבר פשוט הוא שאין למסור המעות לבן עצמו, לבל יאבדם במקרה רע, ואף שלא יטריחו מתלמדו, כל כן יעץ הרב תוספת עצה טובה, שפקיד את הסכום המדובר בקופות גמילות חסדים, שהוא מקום טוב ושומר, וכך יזכה לתוספת מצוות וזכויות לרוב עד השעה בה יצטרך את המעות לישון ושמוחה.